

ZPRÁVY SLUKO

VYDÁVÁ

STUDIJNÍ A LIDOVÝCHOVNÝ ÚSTAV KRAJE OLOMOUCKÉHO
(KRAJSKÉ MUSEUM)

Objednávky řiďte na SLUKO, Olomouc I, náměstí Republiky 6, tel. 2731

Září 1955

Číslo 52

Moravská vlastivěda

V minulém čísle našich Zpráv SLUKO jsme přinesli referát spolupracovníka archeologického vlastivědného kroužku ing. Janásk a o tom, že náš ústav uspořádal u příležitosti prázdninového kursu výstavku o vývoji moravské vlastivědy. Materiál k ní je majetkem jednak našeho ústavu, jednak jej zapůjčili Archiv města Olomouce, Archiv města Brna, Universitní knihovna v Olomouci, Universitní knihovna v Brně a někteří soukromníci. Dodatkem k tomuto referátu uveřejňujeme dnes stručný přehled o vykonané práci na poli moravské vlastivědy a nepochybujeme, že se tímto přehledem zvděčíme našim spolupracovníkům i širší veřejnosti.

Nebylo by jistě nesnadné ani ve staré české domácí literatuře, jako na příklad u Kosmy nebo V. Hájk a a jiných, najít řadu ojedinělých zpráv, svědčících o vlastivědném zájmu těchto autorů, ale prvý vědomý, systematický zájem vlastivědný projevila teprve naše literatura XVII. století. Historiografie českého vlastivědného zájmu, která samozřejmě musí také kriticky ocenit (pokud jich totiž již nepoužila ve prospěch jiných disciplin) i tyto izolované vlastivědné informace, počítá však i takové pokusy, jaké se projevují na příklad u Bartoloměje Paprockého z Hlohov (Zrcadlo markrabství Moravského, 1593) nebo M. Zeilera (Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae, 1650) za pouhé předchůdce vlastivědného snažení, protože pravým theoretickým zakladatelem naší vlastivědy není nikdo jiný, než sám J. A. Komenský. Ten nezanechal sice ve svém obsáhlém vědeckém literárním díle žádnou synthetickou vlastivědnou práci — jak litujeme ztráty jeho Starozitností moravských asi z třetího desetiletí XVII. století, vzniknuvších pravděpodobně paralelně se slavnou mapou Moravy (Amsterdam 1627) — ale tím cennější je jeho theoreticko-pedagogický poukaz z Velké Didaktiky (Amsterdam 1657) v českém překladu Krejčího), »aby se všechna mládež mezi šestým a dvanáctým (nebo třináctým) rokem věku naučila« mezi jiným »z popisu světa... hlavním věcem o klenbě nebeské, o kulatosti země... zvláště však ať poznávají města, hory, řeky a všelike jiné pamětihodnosti své vlasti«. Tímto požadavkem se stal Komenský vskutku pravým zakladatelem české vlastivědy. Tato jeho slova se mohou stát i dnes mottem našeho vlastivědného snažení a práce a zejména ve školní vlastivědě, k níž naše škola uprá znovu správně svůj zrak a na níž musí budovat svoji práci. Snad v žádné současné světové literatuře

bychom nenašli tak upřímných, vřelých a správných slov, jako zaznívají z tohoto methodicko-pedagogického poukazu Komenského a jichž si musí naše literatura hluboce vážit.

Protože historie moravské vlastivědy nebyla dosud souborně kriticky a detailně zpracována, podávám zde aspoň stručný přehled syntetických pokusů moravského vlastivědného snažení s přáním, aby se nám podrobné a přitom nutné a vděčné práce o tomto tematiku dostalo co nejdříve.

Není pochyby, že Pešínův *Prodromus Moravographiae*, to jest Předchůdce Moravopisu z roku 1663 patří do historiografie moravské vlastivědy, stejně jako dva v rukopisech pozůstalé pokusy, a to J. J. Středovského (1679—1713) *Caementa Historica, Series Rerum Miscellaneum Moraviae* z roku 1709 s podivuhodným, bohužel nezpracovaným alfabertickým soupisem moravských vlastivědných hesel a D. J. Hoferův (1696—1747) obsáhlý popis moravských měst, doprovázený namnoze i ilustracemi z poloviny XVIII. století. První soubornou dvoudílnou vlastivědu *Topographie vom Markgrathum Mähren* (1793—1794) napsal Fr. Jos. Schwoy (1742—1806) v Mikulově a pomníkem stále nehynoucí ceny moravské vlastivědy zůstávají obě Volného díla *Die Markgrafschaft Mähren topografisch, statistisch und historisch geschildert* (I. 1835, II. 1836, III. 1837, IV. 1838, V. 1839, VI. 1842, druhá ed. 1846 se 6 kolorovanými mapami Schenklovými a stejně důležitá *Kirchliche Topographie von Mähren* (I. a II. celkem o 9 svazcích a 3952 stranách, 1857—1861). Obdivuhodná a ještě dnes stále cenná práce rajhradského benediktina (1793—1871) by zasloužila pokračování — nerozpakoval bych se jako historickou zajímavost vydati přírodovědnou partii Heinrichovu, staženou z jednotlivých děl topografie — stejně tak, jak by zasluhovala doplnků od šedesátých let *Kirchliche Topographie*. Volného církevní topografie je stále mementem našemu učitelstvu, že na příklad i historie moravského školství zasluhuje podobného zpracování, stejně jako historie zdravotnictví atd.

Jestliže se traduje, že prý podrobné místopisné dílo o Moravě připravoval A. V. Sembera (1807—1882), které prý však zůstalo v rukopise, ukázalo se, že Sembera k podobné topografii nepřistoupil a v jeho pozůstalosti není ani zmínky o tom, že by se k podobné práci připravoval. Náhradou za tuto práci zůstává však krásná a stále cenná mapa Moravy, která po 2 edicích z 1863 a 1868 se dočkala ještě přetisku i v Hosákově místopise z roku 1938 podle připravované Semberovy edice z r. 1881. Samostatnou kapitolu v historiografii moravské vlastivědy zaujímají práce Brandlovy (1834—1901). Vydal již roku 1860 *Handbuch der mährischen Vaterlandskunde* (144 str.), která se objevila široce přepracována jako *Kniha pro každého Moravana 1863* (XII.—355). R. 1866 vyšlo Brandlovo heslo moravské v Riegrově *Slovníku nauč.* V. 456—475. — *Kniha pro každého Moravana* vyšla r. 1892 v novém vydání a rozšířena o Maškův příspěvek o prehistorii Moravy. Litujeme však, že již tehdy se zpracování speciálních partií neujali zkušení odborníci. Rok po první knize Brandlově, za pomoci četných spolupracovníků, vydal K. Kořístka (1825—1906) svou stále cennou *Die Markgrafschaft Mähren und das Herzogthum Schlesien in ihren geographischen Verhältnissen* (1861), kde orografii, hydrologii, geologii, demografii, statistiku, správní poměry, průmysl, obchod a dopravu zpracoval K. Kořístka sám, kdežto klimatologii K. Jelínek (1828—1876), botaniku E. Urban, zoologii Fr. Kolenati (1813—1864), historii J. Lepař (1827—1902), kultovní poměry a topografii J. A. Müller, hořnictví a metalurgii J. Rozsival a hospodářství H. E. Weber.

Je známo, že ani Havelkův (1838—1886) pokus, vydati topografický popis Moravy podle jednotlivých krajů, »aby lid náš naučil se vlast svou vpravdě milovati« (1875) se neuskutečnil, ale olomoucký »tichý genius« Jan Havelka byl pravým zakladatelem Vlasteneckého musejního spolku olomouckého a zakladatelem jeho známého *Časopisu*, který od I. roč. (1884) do ročníku LIX. (1950) snesl neobyčejně bohatý materiál k vlastivědnému poznání celé

Moravy. Roku 1877 vydal vídeňský geograf Rich. Trampler (1845—1907) *Heimatkunde der Markgrafschaft Mähren*, již podrobil přísné kritice V. Brandl. A v této době nastává čilý vlastivědný ruch český, ježto všechny dosavadní pokusy o moravskou vlastivědu, kromě Brandlovy práce z roku 1863 a 1866 byly německé. Tak roku 1882 (II. edice 1885) Matouš Václavek (1842—1908) vydal *Markrabství moravské* a Karel Filipovský (1843—1905) roku 1883 *Vlastivědu markrabství moravského*. O tom, že roku 1884 vznikl olomoucký Vlastenecký muzejní spolek, jsem se již zmínil, ale zdůraznění zasluhuje, že zde již roku 1885 prostějovský Fr. Koželuha (1845—1912) uvažoval o organizaci vlastivědy moravské a důrazně se dožadoval, abychom učinili ve vlastivědě aspoň tolik, kolik vykonal Ř. Volný. A anonymní autor A. Z. r. 1889 v něm zaníceně volal: »Naše vlastivěda musí najít cestu do poslední dědinky moravské a k srdci všeho lidu.« Není možno detailně přehlížeti všechnu vlastivědnou práci moravskou, zejména lokálních topografií, aniž bych tak mohl uváděti současnou vlastivědnou produkci sousedních našich nebo dokonce cizích oblastí, aby bylo viděti, jak tyto moravské snahy zapadají do současného vědeckého literárního dění.

Neprávem zapomenutý a přece takřka minifestační zůstává moravský pokus o celkové vylíčení vlastivědných poměrů v moravském svazku mnohadílné publikace *Oesterreichische-Ungarische Monarchie* (Wien 1897, str. 1—730), kde přinesli důležité příspěvky V. Brandl o historii moravské do 1526, Fr. Bartoš o životě českého lidu, Josef Klvaňa popis krajů, V. Houdek o bytu, pověstech a pohádkách moravských, Fr. Bílý zpracoval moravskou literaturu a k této moravské partii se přidružuje i článek Slámův o slovanském životě ve Slezsku a Praskův o české řeči a literatuře. Úloha našich autorů byla v tomto reprezentativním Arnoethově díle staré monarchie tím obtížnější, byla-li tendence díla zřejmě německá (ze slovanských badatelů byli v redakci jen V. Jagič a H. Jireček) a větší partie moravského svazku přiznána autorům německým, mnohdy i na úkor autorů našich (na příklad A. Makowsky proti K. J. Maškovi). Přehlížeje takto historiografii moravské vlastivědy, nedovedu se ubránit politování, že žádná iniciativa k podání podobného synthetického obrazu a duše jeho lidu, jejímž byl dokonalým znalcem, nevyšla od Frant. Bartoše, jako se obdivuji, že o podobný podnik se nepokusil A. Heinrich nebo později M. Trapp. Roku 1897 vyšel konečně prvý přírodovědný díl *Vlastivědy moravské* z pera řady autorů brněnského Musejního spolku a současně i Slavíkův Brněnský okres, který se stal potom vzorem celé řadě dalších okresních monografií, vyšlých dosud v této serii. Není pochyby o tom, že práce Musejního spolku brněnského na tomto poli bude oceněna souborně jinde. Ač je jistě správně kritizována, nelze přehlížeti její velký iniciativní a takřka obrozenský význam. L. Nierderle, kterému tanul na mysli velký synthetický pokus o vlastivědné zpracování československého lidu a jeho země a který by byl jistě hodnotným pendantem k jeho monumentálním *Slovanským starožitnostem*, napsal roku 1903, že »Vlastivěda moravská je ještě nedoceněný sborník, na nějž skromný Musejní spolek brněnský bude moci býti hrd«. Jsou to jistě slova upřímná a i když mnohá, byť i dobře míněná státi jednotlivých svazků *Vlastivědy moravské* jsou zcela zastaralé, zůstávají i tak cennou literaturou.

Roku 1901 vyšel kolektivní obsáhlý popis Moravy v *Ottově slovníku naučném*, sv. 17, str. 600—712 (Čechy naproti tomu vyšlé sv. 6, 1893, obsahovaly 572 stran), který je odrazem práce Musejního spolku. Tuto stať doplňují str. 973—975 *Doplňky* 28 (1909), podepsané R. Dvořákem, ač tato stať od Dvořáka jistě nepochází (v *Dodatcích* IV. 1, 1936 o Moravě 322—334). Za souborný pokus *Moravské vlastivědy* nutno konečně považovati i *Bílého Moravskou čítanku* (Telč 1906, 1—526) s řadou cenných příspěvků mnoha autorů, ač přesto souvislého obrazu nebylo dosaženo.

Za první války měla utišiti hlad po poznání domova *Skovajsova Morava*,

zeměpisný a kulturní obraz (Zábřeh 1917, 140 stran), kdežto politickou manifestací českou, zaznívající vlastivědným motivem, byla Němcova - Merhautova Národní čítanka, vyšlá v roce, který se ozýval již tuchou svobody 1918 (576 str.). Po osvobození vyšla řada oblastních monografií moravských proti dřívějším lokálním monografiím, jež takřka symbolicky uvádí L. Niederle redakcí kolektivní práce Moravského Slovenska (1918—1922) a po níž následují různé tu více, tu méně hodnotné oblastní pokusy, vesměs nestejně úměrně vyvážené, jako byla na příklad Černého - Pelíškova Vlastivěda střední a severní Moravy, A. Procházkova Vlastivěda Slavkovska, Menšíkova Vlastivěda Boskovska, Douchova Vlastivěda Vsetínska, Krejčího - Šmardova Vlastivěda Tišnovska a jiné, vesměs pokusy nedokončené, přinášející však přesto hojný materiál. Jelikož šlo v podaném referátě o shrnutí pouze syntetických nebo větších oblastních pokusů, nutno zde uvést jako poslední Hosákův Historický místopis země Moravskoslezské (Brno—Praha 1938, celkem 1144 stran), který měl býti pendantem českých prací Sedláčkových.

Jestliže všechny tyto dosavadní pokusy o synthesesu moravské vlastivědy byly koncipovány převážně (kromě pokusu a díla Kořístková) s hlediska historického, nutno se zmíniti, že pouze moravští Němci chystali rozsáhlou redakcí zachycení přírodovědného obrazu naší země, ač pochopitelně i česká přírodovědecká literatura byla bohatá na dílčí práce. Souvislý obraz země byl podán až v Československé vlastivědě I. (1929) — X. (1936). V dusném ovzduší druhé světové války nebylo možno posílit českého ducha a naděje žádnou soubornou vlastivědnou monografií a v době, kdy vyšel Heisův Böhmen-Mähren Buch (1943), který byl odpovědí na krásnou publikaci Kde domov můj (1940), byly vydávány pouze drobné brožurky Osvětových sborů, jako na příklad Kazdova Duchovní kultura zlínské oblasti (1940), 105 str., Skálova Západní Morava (116 str.) a Pittermanova Od Moravy k Dyji (1941), 155 str. Po osvobození vlastivědný ruch nabyl nové formy a v Musejním spolku se projevil na příklad založením Vlastivědného věstníku moravského, který za redakce Gregorovy stále koriguje a shromažďuje nový materiál k vybudování velké Moravské vlastivědy, jež by v duchu brandlovském byla vskutku knihou pro každého Moravana, posvěcenou v duchu zakladatelů Vlastivědy moravské Moravě. Nedošlo však dosud k soubornější celozemské publikaci a ustalo se na oblastních publikacích, vydávaných Národní hospodářskou propagací československou, v jejímž rámci vyšlo na př. Šumpersko (1946), Kravaňsko (1947), Opavsko (1946), a j. a monografie městské, jako na př. Holešov, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Jihlava, Lipník n. Beč. a j., zaměřené částečně novým duchem moderní výstavby a budování.

Nezasvěcenci by se snad zdálo, že nová vlastivědná práce a duch této statečné minulosti pozbyly na určitou dobu své průbojnosti. Ale není tomu tak, neboť žhavá touha po bližším poznání země je stále živá, vědoma si současně i toho, jak utužuje pouta lásky k tomu, co se nazývá ve všech jazycích *domovem a vlastí*.

Krajské museum

● *Geologické a paleontologické oddělení* (dr Vladimír Strnad). Referent zhodnotil nález exempláře r. *Harpes* z Horního Benešova (střední devon) a po prostudování literatury a po srovnávacích studiích v pracovnách Národního musea v Praze (doc. dr F. Prantl) zjistil, že jde o druh *Harpes neogracilis* R. et E. RICHTER, 1924. Tento druh nebyl dosud popsán z oblasti českého ani moravského devonu. O výsledcích své práce připravil referent pojednání do tisku. — Na exkursi dne 22. 9. t. r. podal přehled dosavadních stratigrafických studií na základě hodnocení zbytků devonské fauny pracovníkům Uhelného průzkumu, Českomoravského rudního průzkumu a vedoucímu polského geologického ústavu — pobočky v Krakově, doc. dr Stanislavu Sieďleckému. — V kojetínském okrese provedl

referent orientační průzkum, při němž byly, zejména v cihelně v Klenovicích zjištěny pěkné příklady mrazových klínů a j. glaciálních zjevů na dvou pohřbených černozemních horizontech ve spraších o celkem 3 horizontech, které spočívají na morfoloicky výrazně zvlněném terénu křížově zvrstvených šterkopísků. V lomu v Pivíně bylo nalezeno množství zajímavých zbytků kulmské flory v břidličných vložkách v drobném souvrství. — Další sběrná cesta byla vykonána pod vedením Fr. Feika, starého místního osadníka, a ing. K. Bednáře spolu s RNSt B. Koverdinským do oblasti spodního devonu u Vrbna. Výsledkem cesty byl bohatý sběr spodnodedevonských fosilií z klasických lokalit. — Dále byly sbírky rozmnoženy nálezy kulmské fauny z okolí Opatovic, které nasbíral pro oddělení B. Koverdinský. Týž dodal oddělení další bohatý materiál devonských zkamenělin z lomu v Hněvošíně (střední devon, vápence). — Pro účely dokumentační a dále pro chystanou výstavu 10 let budování Olomouckého kraje, pořídil ustavní fotograf J. Juryšek pod vedením referentovým ve spolupráci s dr. J. Skácelem, ČMRP, záběry z nových prací v rudních revírech v kraji. — Konečně byl proveden orientační průzkum stržových terénů ve Vysokém Jeseníku, dále prováděna kontrola letošních akcí Krajské výzkumné komise a podán výklad při prohlídce letošních výsledků budování Krajské zoologické zahrady.

V rámci Týdne československo-polského přátelství podává referent pro geologii a paleontologii SLUKO výklad o výsledcích paleontologických studií na jedné rudní lokalitě vedoucímu polského geologického ústavu — pobočka v Krakově, doc. dr. St. Siedleckému (na snímku uprostřed) a pracovníkům ČMRP a Uhelného průzkumu. Foto SLUKO (J. Juryšek).

● *Botanické oddělení* (dr B. Š u l a). Spolu s ref. pro geologii dr Vl. S t r n a d e m účastnil se dne 1. září t. r. sběrné cesty v okr. Kojetín. — Při revizi přírodních rezervací na Grygovských kopcích bylo zjištěno druhé zakvétání koniklece velkokvětého (*Pulsatilla vulgaris* ssp. *grandis*), a to v takovém počtu, jaký v dřívějších letech nebyl zaznamenán. — Dne 9. září t. r. zúčastnil se ref. dalšího jednání o lanové dráze, a to v Petřikově; v tomto případě jde o prodloužení stávajícího závěsného lyžařského výtahu. Při této příležitosti prohlédl referent další lokalitu náprstníku červeného (*Digitalis purpurea*) v lesích nad Petřikovem.

● *Zoologické oddělení* (preparátor J. F a b b r i s). Poněvadž dosud se nepodařilo obsadit toto oddělení vědeckou silou, byly vykonány pouze preparátorské a conservační práce. Preparátor provedl opravy sbírky nižších korýšů (45 válců), opravy vycpanin ptáků a dále opravy přírodovědných exponátů v museu v Usově, v Tovačově, v Přerově a v kabinetě zemědělské školy v Lipníku n. B. R. K u d l a provedl inventarisaci celkem 40 krabic lepidopterologických sbírek. — Sbírkou byly m. j. rozmnoženy o vzácný úlovek volavky červené (*Ardea purpurea* L.) ze Šternberska.

● *Archeologické oddělení* (dr J. S k u t i l) pracovalo na další inventarisaci, kde bylo v Gottwaldově sbírce dosaženo čísla 7.642. Ve sbírce Dobešově zpracováno 406 čísel a dosaženo čísla 1.891. — V terénu pracoval náš spolupracovník Vít D o h n a l, který při náhodném odkrytí slovanského hrobu v Čertoryjích učinil významný nález. Jeho zprávu přikládáme níže.

● *Zemědělské oddělení* (V. B u r i a n). Referent připravoval materiál pro zemědělskou část výstavy »Deset let budování Olomouckého kraje«. Oddělení navštívil pracovník etnografického ústavu ČsAV dr E. B a l á š, kterému byly podány informace o výskytu a dokumentaci větrných mlýnů a j. lid. staveb. Pro sbírky oddělení byl získán snímek článku České ruchadlo v krajině blíž Holomouce (*Moravsko-slezský Časopis pro lid*, r. 1843). Výsledky výzkumu v Příkazích (srv. Zprávy SLUKO č. 35 a 48) byly publikovány v časop. *Vesmír*, r. 1955, str. 167—168 (Populační vývoj jedné moravské obce v průběhu 300 let) a v informačních zprávách *Acta hygienica*, r. III., č. 3, str. 11—16 (Zdravotně-statistická analýza Příkaz).

● *Vojenské oddělení* (V. B u r i a n). Referent studoval v Ústředním vojenském archivu v Praze spisy vojenské vyšetřující komise z let 1848—1854 se zřetelem na moravské účastníky pražského májového spiknutí (F. Tomášek, L. Hranáč). Do sbírek byla získána rytina plánu švédského obležení Olomouce z Merianovy Topografie z r. 1650 (zámek v Náměšti n. H.) a rak. kyrysnická helma (OM Jeseník). Konservace sbírek pokračovala. V rámci pomoci pohraničním museím pokračoval referent v třídění a katalogisaci sbírkových předmětů vojenského rázu v OM Jeseník. Bylo provedeno vytřídění sbírky zbraní v náměštském zámku; sbírku převezme Státní památková správa a umístí v jiném památkovém objektu (střelné zbraně převzala již dříve Vysoká škola lesnická v Brně).

● *Oddělení olomucian* (V. Burián). Byla provedena delimitace některých sbírkových fondů. Pracovník oddělení prom. hist. I. Sperling začal s popisem sbírek, H. Hrádíl konzervoval figurální součástky starého olomouckého orloje z r. 1810.

● V. Burián napsal úvod k inventáři Sbírký VSM, uložené ve Státním archivu v Olomouci. Z konsultační činnosti uvádíme poskytnutí rodopisných informací o rodu z Vickova (Pavel Hejčman, Bystřice p. H.), návod k sbírání nápisů na pomníčích (mjr. prof. dr. J. Dvorský, Drahotuše), literatura o loších (F. Pospíšil, Habrovany), prameny k demografickému výzkumu v Majetíně (Ústav organizace zdravotnictví lékař. fakulty PU), zaniklé obce (I. Vala, Vážany V.). Dne 14. září bylo převezeno z Bruntálu do Olomouce pět historických požárních stříkaček, o nichž přineseme zvláštní článek v našich příštích Zprávách.

● *Národopisné oddělení* (dr. Jar. Kanyza) připravilo výstavu »Lidové umění na Hané«, kterou navštívilo u příležitosti krajských dožíněk v Náměšti na Hané na 6.000 osob. Ve sbírkách byla provedena konzervace veškerého dřevěného materiálu a vyprány a uloženy úvodnice a krajky. S dr. E. Balážem z Ethnografického ústavu ČsAV a ing. Jos. Kšírem projednána dokumentace lidových staveb v kraji. Jinak se ředitel věnoval hlavně přípravě výstavy »10 let budování Olomouckého kraje«, která bude otevřena v listopadu t. r.

Přehled o osvětové činnosti KM za III. čtvrtletí 1955.

Po únorovém usnesení strany a vlády o otázkách zemědělských začali pracovníci SLUKO připravovat putovní výstavu »Na pomoc zemědělství«, která byla dokončena právě v den, kdy vyšlo červnové usnesení strany a vlády o týchž otázkách a 3 dny nato byla tato výstava instalována v Nezamyslicích, takže na tato usnesení jako bezprostřední čin politické agitace navazovala. Jak bylo konstatováno na poradě krajských inspektorů pro musea a památky a ředitelů krajských muzeí na ministerstvu kultury dne 27. září t. r., byl náš ústav jediný, který přišel s touto akcí. Výstava proběhla v uplynulém čtvrtletí v obcích Nezamyslice, Kojetín, Přerov a Lověšice a zhlédlo ji 4.310 osob. Nyní je v Jeseníku. Výstavu »Lidového umění Hané«, kterou jsme instalovali v zámku v Náměšti u příležitosti krajských dožíněk, navštívilo 6.000 osob.

Celkově se jeví naše práce na úseku osvěty v číslech takto:

Výstava »Na pomoc zemědělství« — návštěva	4.310 osob
Výstava »Lidové umění na Hané«	6.000 osob
Návštěva lesnicko-loveckých sbírek na Usově	7.739 osob
Návštěva sbírek v zámku Náměšti na Hané	754 osob
Návštěva studijních sbírek	173 osob
Účast na 16 přednáškách	632 osob
Účast na 17 exkursích	245 osob
Celkem	19.853 osob

Různé zprávy

Výsledky geologických výzkumů v Rychlebských horách v r. 1955

Dr. Jaroslav Skácel z ČMRP v Rýmařově pracoval v letním období 1955 se skupinou posluchačů geologie brněnské přírodovědecké fakulty v JV části Rychlebských hor. Navázal na své mapovací práce z r. 1950 a 1954 v této oblasti. Letos bylo do podkladů 1:25.000 zmapováno území, vymezené na východě silnicí Ostružná—Dolní Lipová, na sev. okrajině sudetským zlomem a skupinou Lví kupy, na záp. státní hranici a na jihu údolím u Petříkova. Tím bylo navázáno na geol. mapování P. Květoně v oblasti velkovrbenské klenby. Kromě sestavení geol. mapy byly studovány tektonika, petrografie a rudní indicie.

Letos bylo zjištěno, že pestrá serie svorová, vyvinutá typicky u Nýznerova, končí na vrcholcích Lví kupy (1039 m), na jejíž jižních svazích vystupují podložní ruly amfibolicko-plagioklasické s ojedinělými vložkami amfibolitů. Na západě v prostoru Smrku (Fichtlich) jsou svory s křemenci a amfibolity, které tvoří západní obal klenby. V jejich nižších částech jsou typické okaté ortoruly. Linie ramzovského nasunutí byla přesně zjištěna od okraje sudetského zlomu po Petřikov. Zona Branné se jeví v severní své části jako antiklinorium s isoklinálními vrásami. Od nadloží, t. j. od ramzovského nasunutí, jdou horninová pásma v tomto sledu: vápence světlešedé, málo proměnné, avšak místy drčené a sideritované; pod nimi je vložka šedozelených jílovitých břidlic, místy se zelenokameny, níže je druhý pruh neproměnných vápenců. Při obou vápencích jsou tmavé vápenné břidlice. Pod dvěma vnějšími pruhy vápenců je mohutné souvrství jílovitých až hlinitých břidlic, později prokládaných vložkami zelenokamenů a při vrcholcích (Nesselkoppe, Kalkriegel) drobtovité pararuly. K východu lze sledovat gradaci metamorfosy, způsobené injekcemi okrajních aplitických apofys kopernické ruly. Jsou to známé svorofylity s křemennými peckami s andalusitem. Pod svorofylity jdou dva pruhy mramorů se sericitickými kvarcity, které jsou v severní části v nadloží západnějšího z obou mramorových pruhů, v jižní části v podlží. Na kótě Sandurlich již od Hor. Lipové je ve stlačených aplitických rulách křm mramorů (jediný lom t. č. v provozu), která je vlastně k JV překocení brachyantiklinální uzávěr, nořící se k JJZ. Injekční kontakt těchto aplit. rul se zónou Branné je při těchto mramorech velmi instruktivně obnažen a vrhá nové světlo na stáří kopernické ruly. Konglomeráty, vyvinuté u Ostružné a jižněji, v mapované oblasti zjištěny nebyly. — Zrudnění je v tomto prostoru charakterisováno siderit-chalkopyritovou paragenesí.

Výtah z mapovací zprávy bude dodán redakci Sborníku SLUKO.

Lanovka v Jeseníkách

Poslední dobou se hovoří mnoho o zvýšení turistického ruchu v oblasti Hrubého Jeseníku a v této souvislosti se též v denním tisku objevila řada zpráv. Považujeme tudíž za vhodné informovat naše spolupracovníky o některých záležitostech v tomto směru, poněvadž právě kolektiv přírodověd. pracovníků SLUKO věnoval Jeseníkům značnou pozornost.

Je skutečností, že Jeseníky byly po stránce turistického ruchu poměrně dost opomíjeny, už také proto, že tu není dostatek vhodných ubytovacích objektů, ať už v horních partiích nebo v údolích pod vlastním masivem. Mnohé ze stávajících chat pak nemají dostatečnou kapacitu anebo vyžadují nákladnější adaptace. Jeseníky zůstaly dosud popelkou; proto se příslušní činitelé snaží prosadit vybudování dalších ubytovacích objektů a jednají o předání řady objektů, které zůstaly dosud nedostatečně využity ve správě mnoha průmyslových podniků, závodů atd. V brzké době bude dohotovena kursovní chata pod Pradědem, jedná se o znovuvybudování hotelu na Skřítku a j. Ruku v ruce s těmito snahami jde též snaha po zpřístupnění horských hřebenů. Při jednání o visutou lanovou dráhu (kabinkovou) z Karlovy Studánky k Barbořce se ukázalo, že tato trasa je neúnosná. Místo nákladné výstavby této lanovky se doporučuje využít stávajících silnic od Hvězdy k Ovčárně; stačilo by opatřit vhodný sněhový pluh, aby silnice byla sjízdná i v zimním období a pak zavést na trati Karlova Studánka—Ovčárna (resp. až Barborka) pravidelnou autobusovou dopravu. Není sporu o tom, že by se toto opatření vyplatilo.

Při dalších jednáních, jichž se zúčastnili nejen pracovníci z řad KVTVS, kteří usilují o zvýšení ruchu v Jeseníkách a ovšem zástupci přímo interesovaných míst (CSD, lidospráva) a j., ale též odborníci z lesní správy (lesníci, bystřináci atd.) a ochrany přírody, byly prohlédnuty dvě navrhované trasy pro lanovou dráhu: z Karlova na Vysokou holi (správněji do sedla pod Vysokou holi) a druhá z Koutů do prostoru u Švýčárny. Po probrání všech připomínek byla schválena tato druhá trasa jako území ne sice absolutně vyhovující, ale přece jen nejméně odporující všem požadavkům, kladeným na lanovou dráhu. I když by začínala prakticky dost daleko od koutského nádraží (ca 7 km), je tu dnes již dobrá silnice, udržovaná i v zimním období a i v posledním úseku, při toku Divoké Desné, v jejímž údolí by byla výchozí stanice. Je tu poměrně dobrá cesta, která by vyžadovala jen zpevnění; překonání této vzdálenosti různými dopravními prostředky by tedy nebylo takovým problémem, rozhodně by bylo snazší než v případě trasy z Karlova, kde otázka přístupu resp. dopravy k výchozí stanici lanovky (při nejmenším stejně vzdálené od stanice dráhy) je složitější. Kouty samy jsou nesporně výhodnějším východiskem od Jeseníků než Malá Morávka, příp. Karlov, zejména pak pro návštěvníky z Čech. Pro koutskou stranu se vyslovují m. j. též lesníci, jimž prostor v okolí uvažované lanovky zůstává pro odvoz dříví celkem uzavřen a zpřístupněním terénu by vlastně došlo k ozdravení poměrů v hospodářském lese. Naproti tomu Karlovská trasa jde po spádnicí a prochází zejména v dolní části terénem, který pro velký sklon hrozí sesuvy, hlavně kdyby půda byla nežádoucí měrou odkryta. Kromě toho by v horní části byla buď v sousedství nebo přímo na území nově prohlášené přírodní rezervace Velká Kotlina; vliv při výstavbě lanovky (a hlavně budov k ní přináležejících) jakož i další provoz by se nesporně záporně projevil na existenci a hodnotě této přírodní rezervace, jedné z nejkrásnějších a nejbohatších na Moravě. Lavinosní terén Velké Kotliny nadto jistě není vítaným terénem pro účely lyžařské turistiky.

Poněvadž horstvo Jeseníků netvoří pouze nejvyšší hora Praděd a jeho okolí, bylo nedávno schváleno prodloužení lyžařského závěsného výtahu v osadě Petříkov, kde tamní terén skýtá přebohaté možnosti pro nejrůznější odvětví lyžařského sportu. Konečně budiž alespoň poznamenáno, že v budoucnu se uvažuje též o stavbě lanovky z Ramzové na Šerák; ovšem tato lanovka by přišla v úvahu až ve výhledovém plánu.

Tolik v krátkosti o nově uvažovaných zařízeních na podporu turistického ruchu v oblasti Hrubého Jeseníku. Ze Jeseníky skutečně zůstávaly poměrně málo navštěvovanou oblastí dokazují nálezy vzácných rostlin z dosud neznámých lokalit, jak o tom přináší zprávy Slezský studijní ústav ve svých Zprávách (č. 75).

BS

Nález slovanského kostrového hrobu v Certoryjích (okr. Olomouc)

Při kanalizačních pracích u vodojemu v Certoryjích v trati »U pyramidy« záp. od osady na parcele č. 220 byl příkopem, jdoucím podél polní cesty zvané »Prostřední«, narušen v hloubce 180 cm pod povrchem kostrový hrob. Hrob byl ve vzdálenosti 150 cm od prvního betonového sloupku brány vodojemu.

Šlo o staroslovanský pohřeb ženy v rakvi. Z rakve se zachovalo pět železných svorek. Kostra ležela na pravém boku hlavou k JZ, pravou ruku měla skrčenu pod hlavou; u levě natažené nohy byl železný nůž. Na prsou byl veliký skleněný korálek, kolem krku dva členěné korálky z modrého a zeleného skla a dvě hrozníčkovité stříbrné a pozlacené náušnice. Těsně za lebkou ležel ohnutý železný háček. Levá polovina dolní čelisti byla patrně při rozpadnutí rakve rozlámana a zuby z ní byly rozházeny v hrobě. U nohou kostry (yně rakve) ležela kostra kura. Délka zachované části kostry (dolní části nohou kotníků se nezachovaly) byla 135 cm.

Vít Dohnal.

Jeden z dopisů

V poslední době vyhledává stále více vědeckých pracovníků a vysokoškolských studentů sbírky našeho ústavu, kteří si tu připravují své diplomové práce. Občas nám po své studijní návštěvě napiš srdečný dopis. Dnes uveřejňujeme část dopisu s Vlad. Podborského z Brna.

Zpracovávám pro diplomní práci nálezy t. zv. kultury lidu popelnicových polí na Moravě. Speciální zájem mám na období časně doby železné, t. zv. halštatské, t. j. chronologicky vyjádřeno — na období 900—450 roků př. n. l. Pro toto thema je ve Vašem museu uloženo velmi mnoho cenného materiálu. Jsou to především velká pohřebiště: Domamyslice, Horka, Slatinky, Mostkovice a Určice, odkud je u Vás deponován hrobový inventář, většinou s možností sestavení hrobových celků. Zvláště tato poslední okolnost je velmi důležitá, neboť se jí dá využít pro stanovení vývojových linií v keramických, bronzových a železných tvarech, jinak řečeno — dá se jí využít pro upřesnění periodisace studovaného období. Kompletní hrobový inventář z pohřbu horeckého nebyl dosud publikačně ani jinak vědecky využit. Přitom horecké pohřebiště poskytuje velké možnosti pro historické závěry: začíná již v době bronzové, ve stupni t. zv. lužickém, pokračuje přes vrcholné období slezské až do

stupně platěnického časné doby železné. Některé hroby z Horky (na př. hr. A XXXII) vynikají překrásnými, na Moravě unikátními keramickými tvary. Další významné nálezy, publikačně však již využité, jsou bronzové nádoby z Nákla, serie miniaturních nádobek a štěrchátek z Tršic, bronzová spona se závěskv z Dolan u Olomouce, velmi pěkných je několik malovaných nádob z Mostkovic, Určic a j.

Závěrem podotýkám, že práci v KM Olomouc velmi usnadňuje pečlivě uskladněný (i když přeplněný) depositář, inventáře nálezů a důkladné kartotéky sbírek Gottwaldových a Dobešových.

Děkuji všem, kteří mi umožnili po celý týden v museu pracovat a studovat a ochotně mi vycházeli ve všem vstříc.

Práci v KM Olomouc jsem ještě neskončil a dovolím si ještě Vás navštívit někdy v říjnu.

S uctivými pozdravy Vladimír P o d b o r s k ý, Brno.

Malíř Jindřich Lenhart zemřel

Jako těžká rána dolehla na Krajské středisko Svazu čs. výtvarných umělců v Olomouci a milovníky umění zvěst o náhlém skonu stařešiny moravských umělců Jindřicha Lenharta. Těžkou srdeční chorobou vnitřně nezlomen, pln pracovního elánu odešel 14. září za posledním svým motivem, panoramatem Olomouce, tolikrát jím zvěčněným, na Sv. Kopeček, aby tam v přírodě, kterou nesmírně miloval, našel svůj poslední odpočinek.

Jindřich Lenhart přišel do Olomouce již počátkem tohoto století z českého Nymburka, jako malíř písma a dekoratér. Tvůrčí síla umělecká byla v něm však silnější než řemeslo a tak za svízelných podmínek, veřejností neuznáván a přehlížen, vyrůstá z malíře řemeslníka malíř umělec. Sesterská moravská krajina i její lid mu brzy přirůstají k srdci a Jindřich Lenhart uzavírá přátelství s prof. Karlem Wellnerem a malířem Jindřichem Havlíčkem, které pro něj znamená účinnou podporu morální i výtvarnou. Lenhartova cesta za výtvarným projevem nebyla přímočará a pohodlná. Bylo v ní plno oklik a tápání, zmáhání překážek a nesnází. Znamenala však mnohá tvrdě vybojovaná vítězství. Byl ducha neklidného a zvědavého, byl však vytrvalý a důsledný. Na své cestě za výtvarným projevem dovedl si vyhledat velké vzory, z nich pak čerpal, nikoli otrocky přijímal. Vyšel z francouzského a českého impresionismu, aby posléze dospěl ke své osobité, vlastní malbě synthetické. Jeho krajiny, motivicky prosté, postrádající veškerou romantiku, jsou opřeny o jasný výtvarný názor. Olomouc stává se mu druhým domovem, jehož panorama a historické jádro zachycuje v nesčíslných obrazech plných barevné poesie, stejně jako blízkou podhorskou krajinu z Konicka a Lošova, které patří k jeho nejvyspělejší tvorbě. Prodchnut sociálním cítěním, maluje dělnické domky v Brně pod Petrovem, periferii Prahy, motivy ze Slezské Ostravy a jiné.

Jindřich Lenhart byl významným kulturním pracovníkem, činný nejen jako

výtvarník, ale také jako dobrý organisátor a rádce. Stál u kolébky Klubu přátel umění a Sdružení olomouckých výtvarníků v Olomouci, Sdružení výtvarných umělců v Praze a po druhé světové válce pomáhal budovat umělecké sbírky Krajského musea a Krajské galerie v Olomouci. České krajinářství, v němž Jindřich Lenhart zastával čestné místo, ztrácí jeho odchodem jednoho ze svých význačných představitelů a Olomoucký kraj významného kulturního pracovníka a poctivého umělce, jehož živého odkazu si budeme vždy vážit a bedlivě střežit.

dr J. Lakosil.

Pomáhejte nám!

K výročí Velké říjnové socialistické revoluce bude v Olomouci otevřena výstava »10 let rozvoje Olomouckého kraje« a v roce 1956 výstava »Olomouc včera, dnes a zítra«. Na těchto výstavách bude mnoho dokumentujícího materiálu, jakož i fotografií, bez kterých se vcelku žádná výstava neobejde. Je zapotřebí snímků z různých pracovišť, zemědělství, škol, dětských jeslí, tělovýchovy, zdravotnictví, JZD, STS, ze života mládeže a jiné. Dále snímky starší, které zachycují dělnické hnutí v dobách kapitalistické republiky a snímky postupu slavné Sovětské armády. Tyto snímky amatérské jsou mnohdy velmi zdařilé, bohužel zůstávají někde v šuplíku a tím je jejich význam ukončen. V dnešním společenském zřízení při budování socialismu je důležité zachytit tento přerod, zejména pak uskutečňování důležitých usnesení strany a vlády. Proto pracovní konference fotografů čsl. museí v Opavě a sjezd musejních pracovníků v Praze v září 1955 podtrhly velký význam fotodokumentace dnešní doby. Také při Studijním a lidov ýchovném ústavě kraje Olomouckého bylo zřízeno fotodokumentační středisko a oddělení výstavby socialismu. Tato oddělení mají za úkol mezi jiným soustavně sbírat staré i nové fotografie, které jsou inventovány, případně přefotografovány a na další časy uchovány. Obracíme se na závodní výbory ROH, na fotografické kroužky při LUT, na fotografické pracovníky a amatéry, aby pokud možno tento cenný materiál pro historii zasílali, ať v negativech nebo positivech, s popisem i udáním pramene na adresu: Studijní a lidov ýchovný ústav kraje Olomouckého, Olomouc, Purkrabská 2. Jistě, že mnohé najdou uplatnění při různých výstavách exposic Krajského musea v Olomouci. Za to budou pozdější generace vděчны.

Jaroslav Juryšek.

● Důležité upozornění! Žádáme všechny naše spolupracovníky, kteří letos pracují na výzkumných tématech pro Krajskou plánovací komisi, aby znovu pročetli podmínky odevzdání elaborátů ve svých smlouvách a neopomněli závčas odeslat našemu ústavu zejména vyúčtování. Všechny akce musí být vyúčtovány nejpozději do 15. listopadu t. r.

Středomoravské tiskárny, národní podnik, závod 02 v Olomouci, Vodní 22.